

Säkerhet går före social rättvisa

Militarisering och övervakning blir lösningen på sociala motsättningar i segregationens spår. Det är som att baron Haussmann går igen. Han som omdanade 1800-talets Paris för att skapa en miljö som lätt kunde kontrolleras av polis och militär.

Text: Mattias Hagberg | Bild: Bibbie Friman | [Prenumerera](#) | Artikel i [SocialPolitik nr 1 2016](#)

Till slut hittar jag platsen, precis mitt emellan skolan och idrottshallen. Jag ser mig hastigt omkring. Några hyreshus, en gångväg, en och annan trädunge, en parkbänk med klotter, parkeringsplatser. Ett vanligt svenskt bostadsområde, om man så vill. En oansenlig punkt i vardagen. Inte mycket att lägga märke till eller att lägga på minnet.

Men också en brottsplats.

Just här, på väg till en fotbollsträning, mördades en 26-årig man i början av november förra året. Han sköts ner med åtta skott av okända män på moped och avled inom någon timme. Polisen beskrev mordet som en regelrätt avrättning.

Men det är inte mordet i sig som dragit mig hit. Nej, det är reaktionerna efteråt. Det officiella svaret från politikerna lämnar mig ingen ro.

Jag går vidare upp genom området mot torget. Prickar av brottsplats efter brottsplats. Mord, skottlossningar, misshandel. En del skulle säga att detta är ett livsfarligt getto präglad av rädsla och våld. Andra skulle säga att just den typen av ord bidrar till att skapa en fördomsfull bild av stadsdelen, en bild som stigmatiserar ett helt område och alla dess invånare utifrån en handfull enskilda händelser.

För det mesta strandar alla diskussioner där; i en konflikt om hur vissa förortsområden ska beskrivas och hur vissa typer av

brott och människor ska betecknas.

Jag tror att det är fel. Jag tror att vi måste lyfta blicken för att förstå. Jag tror att vi måste inse att något mycket större står på spel än bara fördomar.

Stadsdelen jag vandrar genom är Norra Biskopsgården i Göteborgs utkant.

Bostadsområdet, byggt på femtiotalet, har figurerat flitigt i media under de senaste åren. För många har det blivit synonymt med en ny typ av samhällsproblem – gängkriminalitet och social oro.

Redan dagen efter mordet på den 26-årige fotbollsspelaren slog Göteborgs två ledande politiker fast att Biskopsgården behövde fler poliser och ökad kontroll. Framför allt borde fler övervakningskameror sättas upp.

Visst, såväl socialdemokraten Annelie Hultén som moderaten Jonas Ransgård påpekade att kriminalitet har sociala orsaker, men det var inte först och främst sociala insatser som behövdes nu, utan säkerhet. Annelie Hultén gick till och med så långt att hon slog fast att det var för sent för förebyggande insatser.

– Men när det kommer till det förebyggande arbetet, vad vi kunde ha gjort för 20 år sedan, den diskussionen kan man naturligtvis ha, men den löser inte dagens problem. Där måste polisen visa kraft, styrka och mod. Där kan staden inte göra någonting, sa hon till Göteborgs-Posten.

För stadens ledande politiker var Biskopsgården först och främst ett säkerhetsproblem, ett område där polisen skulle visa kraft, styrka och mod.

Jag tror att reaktionen från Annelie Hultén och Jonas Ransgård blottlägger något lika viktigt som obehagligt, en sorts förskjutning i synen på kriminalitet från ett socialt problem till ett säkerhetsproblem. En förändring som i sin tur är kopplad till en grundläggande omgestaltning av det urbana rummet. Forskare över hela västvärlden talar i dag om en radikaliserad segregation; om en sorts uppsplittring av städer i urbana enklaver; enskilda delar som i stort sett inte

har något, eller i alla fall mycket lite, med varandra att göra.

Redan i slutet av nollnolltalet beskrev urbanhistorikern Mike Davis utvecklingen som en ny fas i städernas historia. I boken *Slum* var han tydlig: "Det är viktigt att förstå att det här handlar om en grundläggande omorganisering av storstadens rum, med en drastisk förminskning av skärningspunkterna mellan rika och fattiga som överträffar den traditionella segregationen och urbana splittringen."

Och nyligen uttryckte sociologen Saskia Sassen samma sak i boken *Expulsion – Brutality and Complexity in the Global Economy*: "De senaste två decennierna har vi sett en snabb ökning av människor, aktiviteter och platser som helt enkelt förvisats från den sociala och ekonomiska ordningen i vår tid."

För att förstå politiker som Annelie Hultén och Jonas Ransgård gäller det att förstå denna "grundläggande omorganisering av storstadens rum", denna "förvisning". Det gäller att fånga den nya urbana splittringen och dess uttrycksformer. Då räcker det

inte att vandra runt i det som nonchalant brukar kallas "den segregerade förorten" eller "utanförskapsområden".

Därför lämnar jag Norra Biskopsgården och kör söderut. I andra ändan av Göteborg pågår just nu bygget av en helt ny stadsdel, en satellit, en stad i miniatyr; en värld lika avskärmad från Göteborg i övrigt som en gång miljonprogrammets stora bostadsprojekt. "Nya Hovås" läser jag på skyltarna medan jag går runt bland byggkranar och postmodernistiska huskroppar. Inom ett par år ska detta var en ny stad för några tusen trygga och välbärgade göteborgare, komplett med bostäder, affärer och restauranger.

Visst, här kommer inte finnas några staket eller bommar. "Nya Hovås" ska inte bli något grindsamhälle. Men det behövs å andra sidan inte heller. Segregationen är så total att den inte behöver upprätthållas med några synliga fysiska medel. De fattiga har ändå inget här att göra. Det mentala avståndet till Norra Biskopsgården är astronomiskt.

Friedrich Engels var den förste som beskrev urban segregation på ett mer systematiskt sätt. I sin bok *Den arbetande klassens läge i England* målade han upp situationen i det industrialiserade Manchester vid artonhundratalets mitt. Det var en dyster bild av ett samhälle fullständigt uppdelat efter klass. Arbetarna här och kapitalisterna där. Det var egentligen bara på arbetsplatserna som de skilda grupperna möttes.

Sedan dess har Fredrich Engels beskrivning stått som modell för mycket av forskningen och debatten om segregation. Klassaspekten har levt vidare.

Men i dag ser det annorlunda ut. Ställer man Norra

Biskopsgården mot Nya Hovåssemansnabbtattdetintelängre handlar om arbetare mot kapitalägare. Inte ens om "högre" klasser mot en "lägre". Nej, det handlar om dem innanför mot dem utanför. Om en sorts gränsdragning mellan de "behövda" och de "icke-behovda". De som Saskia Sassen beskriver som "förvisade".

Lyssna bara på de här två rösterna från Norra Biskopsgården. Först en före detta gängmedlem:

– Vi brukade sälja droger, bötfälla folk och misshandla folk. Det är en sorts utanförskap. Du vet inte vad du ska göra när du går upp på morgonen

och inte har ett jobb eller en skola att gå till. Du är bara med vänner. Ingen säger vad som är rätt och fel. Du hamnar i problem. Du löser dem på egen hand. Du löser problemen som du ser andra lösa problemen – äldre killar som du ser upp till.

Och sen en stadsdelspolis:

– Försök att hitta en gängmedlem med utbildning och framtidstro. Det börjar där. En ung kille som saknar utbildning och framtidstro har få alternativ. Och då kan gängen – i alla fall för en ung kille – se ut att vara en väg till snabba pengar och till att bli någonting. Jag har pratat med ganska många sådana här killar genom åren. Jag har aldrig träffat någon som är lycklig.

Det är ord som fångar ett nytt samhälle som vi ännu inte hittat några bra begrep för. När jag hör dessa korta berättelser från Norra Biskopsgården kommer jag att tänka på den amerikanske urbanhistorikern Mike Davis igen. Jag träffade honom i Los Angeles för några år sedan och då sa han något som jag tror kan fungera som en nyckel till hela denna problematik. Det är ett långt citat. Men det är värt att återge i hela sin längd:

– Idag har vi stora stadsområden som är helt frikopplade från

den globala ekonomin; i tredje världen handlar det om slummen, i USA om områden som Watts och Compton i Los Angeles och i Europa om förorter som Clichy-sous-Dois utanför Paris. Denna utveckling tvingar människor att försörja sig på informella vägar samtidigt som den öppnar upp för brottslighet, extremism och fundamentalism. Detta är en utveckling som ingen har förutsett. Ingen räknade för några årtionden sedan med att en så stor del av världens befolkning skulle bo i stadsområden helt utan kontakt med världsekonomin. Människorna i slummen är dessutom en social klass som inte passar in i våra gängse beskrivningar av samhällets stratifiering. De saknar till exempel den sociala kraft som arbetarklassen hade vid nittonhundratalets början. Arbetarrörelsen hade en styrka eftersom den kunde stoppa produktionen. Industrialiseringen tenderade att föra människor samman. Logiken i den informella ekonomin förefaller vara den motsatta. Den informella ekonomin driver människor att utnyttja varandra. I värsta fall hemfaller de åt nihilistiskt våld, som gatugängen i Los Angeles.

Kanske finns förklaringen till Annelie Hulténs hårda ord här. Dagens urbana verklighet har inte så mycket med den traditionella socialdemokratiska bilden av världen att göra. Konflikten står inte längre enbart mellan arbete och kapital, utan lika mycket mellan de önskade och de oönskade. Kanske är det just därför hon uttrycker sig så hårt. Kanske är det därför hon talar om en polismakt som ska visa kraft, styrka och mod. Associationerna går lätt till krig och fiendskap, inte till medborgare i ett utsatt läge. Det är nästan som om polisen ska korsa en gräns och ge sig in på okänt territorium. Just så har faktiskt en del moderna sociologer börjat beskriva och benämna vår samtid. De menar att retoriken från många makthavare och opinionsbildare har förändrats. Så även polisens och andra myndigheters arbetssätt: "...de sociala gränserna inom städer börjar likna gränser mellan nationer. På grund av detta har polisen börjat arbeta som en gränspolis och som en ockupationsmakt. Fattiga stadsdelar behandlas som

'krigszoner' befolkade av främlingar som inte lyder under de vanliga lagarna", skriver till exempel sociologen Loïc Wacquant i *The Militarization of Urban Marginality*.

Det är som om nationsgränserna har gått från att vara sammanhängande linjer på jordytan till att framstå som fragmentariska linjer och punkter inom enskilda länder och städer. Tydligast märks denna nya gränsdragning i städernas radikala segregation.

Den brittiske kulturgeografen Stephen Graham har myntat begreppet "den nya militära urbanismen" för att fånga denna utveckling. I boken *Belägrade städer* tecknar han en mörk bild av stadsrummets militarisering. Han beskriver hur säkerhetszoner inrättas för att fysiskt trygga den befintliga politiska och finansiella ordningen och hur vanliga medborgare delas upp i grupper som övervakas: "... allting sker i namn av säkerhet – säkerheten hos ett namnlöst och formlöst vi, som står mot ett lika namnlöst och formlöst de, vilka utgör ett ständigt hot i det permanenta undantagstillstånd som alltmer framstår som det nya normaltillståndet."

Stephen Graham menar att vi är på väg mot en ny situation. Efterhand som den säkerhetsbyråkratiska omvandlingen fortskrider förvandlas välfärdsstaten till ett riskhanteringssystem, vars huvudsakliga uppgift inte blir att sörja för folks välfärd, utan att kontrollera förmodat farliga "anti-medborgares" uppehållsort, beteende och framtid.

Hans slutsats är allt annat än upplyftande: "Fram träder bilden av ett alltmer vidsträckt 'säkerhetslandskap', där kommersiella,

militära och säkerhetsmässiga praktiker sammanfaller med en alltmer räddhågad kultur kring mobilitet, medborgarskap och konsumtion. [-] Det är ingen tillfällighet att det säkerhetsindustriella komplexet blomstrar samtidigt som marknadsfundamentalistiska idéer om det sociala, ekonomiska och politiska livet breder ut sig. Den hyper-ojämlikhet, urbana militarisering och säkerhetisering som nyliberalismen ger upphov till utgör ömsesidigt förstärkande processer."

För den som vill visualisera denna utveckling räcker det med att betrakta den moderna polisens utrustning och uniformer. Skillnaden mellan polis och militär är inte längre särskilt stor. Utrustning, vapen och uniformer är allt oftare densamma. Taktiken likaså. Paramilitära insatsstyrkor finns numera i alla stora västerländska städer.

Denna förändring har föranlett en del samhällsvetare att börja tala om "pop-up-arméer" och om ett förestående "socialt inbördeskrig".

Det är talande att USA:s militär redan under nittiotalet började diskutera staden som den nya arenan för konflikter, och då inte enbart städer i andra länder utan även städer inom landets gränser. Några år efter de uppmärksammade upploppen i Los Angeles 1992 slog militärstrategen Ralph Peters fast: "Krigets framtid finns i de gator, kloaker, skyskrapor och låghusmattor som bildar världens sönderbrutna städer.. Vår nyare militärhistoria är interfolierad med stadsnamn – Tuzla, Mogadishu, Los Angeles, Beirut, Panama City, Hué, Saigon, Santo Domingo – men dessa sammanstötningar har bara varit en

prolog, i väntan på det verkliga dramat.”

Ett annat sätt att visualisera denna utveckling är att räkna övervakningskameror. I Norra Biskopsgården har polisen och det kommunala bostadsbolaget förvandlat stadsdelen till en noggrant övervakad enklav. Patentlösningen på alla sociala problem har blivit fler kameror. Som om bristen på kontroll var gängkriminalitetens enda orsak.

Hur ska vi förstå och benämna denna nya situation? Vilka ord och referenser ska vi välja?

Jag tror att historien är den utsiktsplats vi måste välja.

Under artonhundratalets första hälft industrialiserades och urbaniserades Europa i rasande fart. Städer som Paris, London och Manchester växte snabbt och blev på bara några årtionden väldiga anhopningar av fattigdom och social oro. Upplopp och revolter avlöste varandra – framför allt i Paris. Det var mot denna bakgrund som Friedrich Engels skrev Den arbetande klassens läge i England. Hans recept mot fattigdom, hunger, sjukdomar, oro, kriminalitet och alkoholism var enkelt – social och ekonomisk rättvisa.

Men mot denna idé stod en annan – urban kontroll genom omstöpning av det fysiska rummet. Det var en tanke som förkroppsligades i en enda person, baron Haussmann. Mellan 1853 och 1870 ledde han en monumental ombyggnad av Paris. Trånga gator och gränder fick ge plats för öppna och breda boulevarder. Det medeltida gyttret skulle bort till förmån för en genomskinlig och överblickbar stadsplan. Det uttalade målet var en stad som var lätt att kontrollera för militären. De ”farliga massorna” skulle inte längre kunna göra uppror, de skulle passiviseras.

Sedan dess kan man säga att dessa två paradigmer stått mot varandra. Social utjämning mot social kontroll.

Under stora delar av nittonhundratalet föredrog makthavarna utjämning framför kontroll. Men sedan några decennier är det som om Haussmann går igen. Städer över hela västvärlden militariseras i snabb takt – Sverige är inget undantag.

Kanske är hussmannisering det begrepp vi ska välja för att få syn på samtidens radikala segregation.

Essän har tillkommit tack vare ett litteraturstöd som Västra Götalandsregionen utlyser varje år.